

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24.05.2006, sp. zn. 32 Odo 585/2005, ECLI:CZ:NS:2006:32.ODO.585.2005.1

Číslo: 50/2007

Právní věta: Došlo-li k odstoupení od závazku podle hospodářského zákoníku, řídí se tímto předpisem ve smyslu § 763 odst. 1 obch. zák. i právo na vydání neoprávněného majetkového prospěchu vzniklé v důsledku odstoupení, i když nastalo až za účinnosti obchodního zákoníku.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 24.05.2006

Spisová značka: 32 Odo 585/2005

Číslo rozhodnutí: 50

Číslo sešitu: 5

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla: Bezdůvodné obohacení

Předpisy: § 763 odst. 1 předpisu č. 513/1991Sb.

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

Podle obsahu spisu se žalobkyně domáhala po žalované z titulu neoprávněného majetkového prospěchu vrácení zálohy poskytnuté na základě vzájemně uzavřené hospodářské smlouvy ze dne 1. 10. 1991 na provedení truhlářských prací, od níž žalovaná odstoupila pro okolnosti na straně žalobkyně. Žalovaná ve vztahu k žalobnímu nároku namítala, že jí žalobkyně neumožnila provést sjednané truhlářské práce, v důsledku čehož jí vznikla škoda ve formě ušlého zisku ve výši přesahující žalovanou částku s tím, že tento svůj nárok uplatnila v řízení vzájemným návrhem.

V r c h n í s o u d v Praze v pořadí druhým rozsudkem ze dne 26. 10. 2004 (stejně jako v pořadí prvním rozsudkem ze dne 16. 1. 2003) změnil zamítavý rozsudek M ě s t s k é h o s o u d u v Praze ze dne 29. 5. 2001 tak, že žalované uložil zaplatit žalobkyni částku 1 437 200 Kč a náklady řízení ve výši 61 439 Kč (výrok I.). Dále rozhodl o náhradě nákladů odvolacího řízení (výrok III.).

Odvolací soud tak rozhodl poté, co k dovolání žalované Nejvyšší soud rozsudkem ze dne 22. 10. 2003 zrušil v pořadí jeho první rozsudek ze dne 16. 1. 2003 co do výroků, jimiž bylo žalované uloženo zaplatit žalobkyni částku 1 437 200 Kč a náklady za řízení před soudy obou stupňů a věc mu v tomto rozsahu vrátil k dalšímu řízení pro pochybení při posuzování důvodnosti námítky započtení vzájemného nároku žalované. V měnícím výroku, jímž byla zamítnuta žaloba do částky 452 800 Kč, zůstal rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 16. 1. 2003 nedotčen, neboť nebyl dovoláním žalované napaden.

Odvolací soud v rozsudku ze dne 16. 1. 2003 uzavřel, že při určení výše ušlého zisku je nutné podpůrně ve smyslu § 148 hosp. zák. vycházet též z ustanovení § 52 vyhlášky č. 104/1973 Sb., kterou se vydávají základní podmínky dodávky stavebních prací, které omezuje povinnost hradit ušlý zisk na nejvýše 8 % z ceny dodávky. Protože v souzené věci činila dohodnutá cena dodávky 5 660 000 Kč, mohl ušlý zisk tak činit pouze 452 800 Kč.

Za situace, kdy odvolací soud posoudil námitku žalobkyně opírající se o ustanovení § 146 odst. 2 hosp. zák. jako nedůvodnou a kdy se s odkazem na § 205a a § 119a odst. 1 o. s. ř. nezabýval námitkou promlčení nároku žalované na ušlý zisk, kterou žalobkyně vznesla až v odvolání, změnil rozsudek soudu prvního stupně ze dne 29. 5. 2001 tak, že žalobě co do částky 1 437 200 Kč vyhověl a co do částky 452 800 Kč žalobu zamítl vzhledem k důvodné obraně žalované.

Podle závěru Nejvyššího soudu se odvolací soud dopustil neúplného a tudíž i nesprávného právního posouzení postupem, kdy důvodnost námítky započtení, pokud jde o výši vzájemného nároku, poměřoval ustanovením § 52 vyhlášky č. 104/1973 Sb., aniž se zabýval otázkou, zda předmětem plnění žalované dle smlouvy z 1. 10. 1991 byla dodávka vymezená jako stavební práce ve schválené projektové dokumentaci, popř. jako dodávka všech výrobků, prací a výkonů, vymezených ve schválené projektové dokumentaci ve stavební části stavby, ani tím, zda se vyhláška na smlouvu účastníků vztahuje z pohledu jejího ustanovení § 1 odst. 5 a 6, byť je toto posouzení rozhodující pro přijetí závěru, zda v předmětné věci lze uvedený předpis použít či nikoliv. Nejvyšší soud proto vrátil věc k dalšímu řízení současně s tím, že se v něm odvolací soud bude zabývat otázkou, kterým právním předpisem (zda hospodářským zákoníkem, popřípadě obchodním zákoníkem ve spojení s občanským zákoníkem) se řídí započtení tvrzených pohledávek.

Odvolací soud, jsa vázán závazným právním názorem Nejvyššího soudu zabývat se nejprve otázkou, kterým právním předpisem se řídí započtení vzájemných pohledávek, v odůvodnění rozsudku ze dne 26. 10. 2004 konstatoval, že žalobní nárok vychází z hospodářské smlouvy o dodávce výrobků a prací uzavřené dne 1. 10. 1991 podle hospodářského zákoníku mezi žalobkyní jako odběratelem a žalovanou jako dodavatelem. Vycházeje ze znění ustanovení § 763 odst. 1 obch. zák. dovodil, že právo na vrácení poskytnuté zálohy (uplatněné žalobkyní) a právo na ušlý zisk (uplatněné žalovanou) jsou práva z odpovědnosti za porušení závazků z hospodářské smlouvy, která se řídí dosavadními předpisy, tedy hospodářským zákoníkem. Protože hospodářský zákoník v ustanovení § 361 odst. 3 umožňoval započtení vzájemných pohledávek organizací výhradně po předchozí písemné dohodě organizací s tím, že odchylky mohl stanovit pouze prováděcí předpis, který však vydán nebyl, dospěl k závěru, že žalovaná nemohla svým jednostranným právním úkonem započítat na žalobkyni vymáhanou pohledávku své právo na ušlý zisk. Jelikož existence dohody účastníků o vzájemném zápočtu pohledávek nebyla v řízení prokázána ani tvrzena, považoval odvolací soud za nadbytečné řešit otázku, zda na výši žalovanou uplatněného ušlého zisku je možné aplikovat ustanovení § 52 vyhlášky č. 104/1973 Sb. Za situace, kdy měnící (resp. podle obsahu potvrzující) zamítavý výrok rozsudku odvolacího soudu ze dne 16. 1. 2003 co do částky 452 800 Kč nebyl dovoláním žalované dotčen, změnil rozsudek soudu prvního stupně tak, že žalobě co do částky 1 437 200 Kč vyhověl.

Rozsudek odvolacího soudu v rozsahu vyhovujícího výroku ve věci samé a výroků o náhradě nákladů řízení napadla žalovaná dovoláním, opíraje jeho přípustnost o ustanovení § 237 odst. 1 písm. a) o. s. ř. z důvodu nesprávného právního posouzení věci podle § 241a odst. 2 písm. b) o. s. ř.

Právního pochybení se podle názoru dovolatelky dopustil odvolací soud nesprávnou aplikací § 763 odst. 1 obch. zák., když dospěl k závěru, že žalobkyní uplatněná pohledávka na vrácení vyplacené zálohy a pohledávka žalované na náhradu ušlého zisku, namítaná k započtení, jsou pohledávkami, které se řídí dosavadními předpisy, tj. hospodářským zákoníkem, to za situace, kdy žalovaná od smlouvy uzavřené v režimu hospodářského zákoníku odstoupila až dne 7. 9. 1992 (tj. po 1. 1. 1992, kdy došlo k nahrazení hospodářského zákoníku obchodním zákoníkem). V této souvislosti dovolatelka

argumentuje tím, že právo žalobkyně na vrácení jí poskytnuté zálohy právem vzniklým z hospodářské smlouvy mezi účastníky není, neboť předmětná hospodářská smlouva vrácení zálohového plnění nepředpokládala, ani neupravovala. Z toho dovozuje, že právo žalobkyně na vrácení této zálohy je nárokem nikoliv smluvním, nýbrž nárokem na vydání majetkového prospěchu vzniklého přijetím plnění z právního důvodu, který odpadl. Toto právo na vrácení poskytnuté zálohy podle mínění dovolatelky představuje bezdůvodné obohacení ve smyslu § 451 odst. 2 obč. zák., na jehož vydání vznikl žalobkyni nárok až po 1. 1. 1992 v důsledku jednostranného odstoupení žalované od smlouvy dne 7. 9. 1992. Vztahuje-li ustanovení § 763 odst. 1 obch. zák. působnost dosavadních předpisů výslovně na právní vztahy vzniklé přede dnem účinnosti tohoto zákona a práva vzniklá z těchto právních vztahů, jakož i práva vzniklá z odpovědnosti za porušení závazků z hospodářských a jiných smluv, nelze podle dovolatelky působnost dosavadních právních předpisů vztáhnout též na práva ze zrušených právních vztahů, vzniklých před nabytím účinnosti obchodního zákoníku, neboť takový výklad v předmětném ustanovení oporu nemá.

Na podporu názoru, že došlo-li v souzené věci k odstoupení od smlouvy až za účinnosti nové právní úpravy (tj. po 1. 1. 1992), je třeba nárok na vrácení vzájemného plnění také podle této nové právní úpravy posuzovat, dovolatelka poukázala na rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. [25 Cdo 2107/2000](#), řešící problematiku právního režimu vzájemných nároků v důsledku odstoupení od smlouvy.

Za stavu, kdy odvolací soud posoudil právo na vrácení poskytnuté zálohy jako právo z odpovědnosti za porušení závazků z hospodářské smlouvy a kdy žalobkyní uplatněná pohledávka vzniklá v důsledku odstoupení od smlouvy dne 7. 9. 1992 není pohledávkou, na kterou lze působnost hospodářského zákoníku vztáhnout, je právní závěr odvolacího soudu o nemožnosti jejího zániku započtením s odkazem na § 363 odst. 1 hosp. zák. podle dovolatelky nesprávný. Proto navrhla, aby dovolací soud rozsudek odvolacího soudu v napadené části zrušil a věc mu vrátil k dalšímu řízení.

Ve vyjádření k dovolání žalobkyně navrhla jeho odmítnutí jako bezpředmětného s poukazem na jeho formální opakované podání s tím, že je postaveno na týchž argumentech, o nichž dovolací soud již rozhodoval.

Se zřetelem k době vydání rozsudků soudů obou stupňů se uplatní pro dovolací řízení - v souladu s body 1., 15. a 17., hlavy I., části dvanácté, zákona č. 30/2000 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony - občanský soudní řád ve znění účinném od 1. 1. 2001.

Dovolání je v dané věci přípustné podle § 237 odst. 1 písm. a) o. s. ř., neboť směřuje proti rozsudku odvolacího soudu, kterým byl změněn rozsudek soudu prvního stupně ve věci samé, není však důvodné.

N e j v y š š í s o u d dovolání zamítl.

Z odůvodnění:

Dovolací soud nejprve zkoumal, zda řízení netrpí vadami uvedenými v § 229 odst. 1, § 229 odst. 2 písm. a) a b) a § 229 odst. 3 o. s. ř. (tzv. zmatečnosti), jakož i jinými vadami řízení, které mohly mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci, i když nebyly v dovolání uplatněny. Tyto vady, k nimž dovolací soud přihlíží v případě přípustného dovolání z úřední povinnosti (§ 242 odst. 3, druhá věta, o. s. ř.), však dovoláním namítány nejsou a dovolací soud je z obsahu spisu neshledal.

Nejvyšší soud proto rozhodnutí odvolacího soudu přezkoumal v napadeném rozsahu (srov. § 242 odst. 1 o. s. ř.), jsa vázán uplatněným dovolacím důvodem včetně toho, jak jej dovolatelka obsahově vymezila (srov. § 242 odst. 3, větu první, o. s. ř.). Nejvyšší soud se proto zabýval správností právního

posouzení věci zpochybňovaného dovolatelkou.

Právní posouzení věci je činnost soudu, spočívající v podřazení zjištěného skutkového stavu pod hypotézu (skutkovou podstatu) vyhledané právní normy, jež vede k učinění závěru, zda a komu soud právo či povinnost přizná či nikoliv.

Nesprávným právním posouzením věci je obecně omyl soudu při aplikaci práva na zjištěný skutkový stav (skutková zjištění), tj. jestliže věc posoudil podle právní normy, jež na zjištěný skutkový stav nedopadá, nebo právní normu, sice správně určenou, nesprávně vyložil, případně ji na daný skutkový stav nesprávně aplikoval.

Posoudit, zda je rozsudek odvolacího soudu v napadeném rozsahu se zřetelem k uplatněnému dovolacímu důvodu správný, znamená podrobit dovolacímu přezkumu závěr odvolacího soudu o tom, že právo žalobkyně na vrácení poskytnuté zálohy se řídí ve smyslu ustanovení § 763 odst. 1 obch. zák. hospodářským zákoníkem.

Podle § 763 odst. 1, věty první a druhé, obch. zák. se obchodním zákoníkem řídí právní vztahy, které vznikly ode dne jeho účinnosti. Právní vztahy vzniklé přede dnem účinnosti tohoto zákona a práva z nich vzniklá, jakož i práva z odpovědnosti za porušení závazků z hospodářských a jiných smluv uzavřených přede dnem účinnosti tohoto zákona se řídí dosavadními předpisy.

Protože předmětná hospodářská smlouva uzavřená mezi účastníky řízení dne 1. 10. 1991 podléhala režimu hospodářského zákoníku, řídilo se i jednostranné odstoupení žalované od smlouvy tímž kodexem (§ 139 hosp. zák.), byť k němu došlo až po nabytí účinnosti obchodního zákoníku, neboť právo odstoupit od závazku z této smlouvy je nepochybně právem vzniklým z právního vztahu založeného takovou smlouvou ve smyslu § 763 odst. 1, věty druhé, obch. zák. V důsledku odstoupení od závazku pak vzniklo žalobkyni právo na vrácení poskytnuté zálohy, neboť důvod pro její poskytnutí odpadl. Řídilo-li se právo na odstoupení od závazku hospodářským zákoníkem, musí se tímž zákoníkem řídit i následky takového právního úkonu, mezi něž patří i právo na vydání neoprávněného majetkového prospěchu vzniklé účastníku právě v důsledku odstoupení od závazku. Skutečnost, zda právo na vydání neoprávněného majetkového prospěchu vzniklo před či po nabytí účinnosti obchodního zákoníku, je při této úvaze nerozhodná, neboť přechodné ustanovení § 763 odst. 1 obch. zák. neváže působnost dosavadních předpisů na dobu, kdy posuzované právo vzniklo, ale pouze na to, zda jde o právo vzniklé z právního vztahu vzniklého přede dnem účinnosti obchodního zákoníku. V tom se ustanovení § 763 odst. 1 obch. zák. zásadně liší od koncepce nepravé zpětné působnosti, přijaté v ustanovení § 868 obč. zák. (v souvislosti s účinností novely občanského zákoníku provedené zákonem č. 509/1991 Sb.), kterého (a pouze kterého) se týkají právní závěry uvedené v rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 20. 8. 2002, sp. zn. [25 Cdo 2107/2000](#), uveřejněném pod číslem 5/2005 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, na něž dovolatelka odkazovala na podporu své argumentace. Proto pro zásadní odlišnost obou ustanovení (§ 763 odst. 1 obch. zák. a § 868 obč. zák.) v úpravě působnosti dosavadních předpisů nelze v této věci použít právní závěry z uvedeného rozhodnutí.

Právo na vydání neoprávněného majetkového prospěchu, vzniklé v důsledku odstoupení od závazku podléhajícího režimu hospodářského zákoníku, je právem vzniklým z tohoto závazku (právního vztahu) ve smyslu § 763 odst. 1 obch. zák., a proto se toto právo rovněž řídí hospodářským zákoníkem. I když v tomto případě právo na vydání neoprávněného majetkového prospěchu není právem vzniklým přímo ze smlouvy, byla smlouva důvodem pro plnění (poskytnutí zálohy), které se po odpadnutí tohoto důvodu (odstoupením od závazku) stalo neoprávněným majetkovým prospěchem na straně žalované. Proto lze právo na jeho vydání považovat ve smyslu § 763 odst. 1 obch. zák. též za právo (být nepřímou) vzniklé z právního vztahu, založeného předmětnou smlouvou uzavřenou v režimu hospodářského zákoníku, tedy za právo, jež se řídí rovněž hospodářským zákoníkem.

Takový výklad je i konformní s důvody, pro které nebyla pro úpravu působnosti dosavadních předpisů, provedenou v ustanovení § 763 obch. zák., přijata koncepce nepravé retroaktivity. Právní jistota v obchodních (hospodářských) vztazích totiž vyžaduje, aby právní následky, vycházející ze smlouvy, mohly strany předvídat již v době uzavření smlouvy. Tento princip právní jistoty by byl narušen, pokud by se novou právní úpravou měla řídit i práva odvíjející se z právního vztahu vzniklého před její účinností, byť by okamžik vzniku těchto práv již spadl do doby účinnosti nové právní úpravy.

Dospěl-li odvolací soud k závěru, že právo žalobkyně na vrácení poskytnuté zálohy se řídí hospodářským zákoníkem (nikoliv však proto, že jde o právo z odpovědnosti za porušení závazku z hospodářské smlouvy, nýbrž z důvodů výše vysvětlených), je jeho rozhodnutí, které na tomto závěru založil, správné a tudíž dovolací důvod, jehož prostřednictvím dovolatelka zpochybňovala správnost právního posouzení uvedené otázky, nebyl uplatněn právem.

Nejvyšší soud proto, aniž nařizoval jednání (§ 243a odst. 1, věta první, o. s. ř.), dovolání žalované zamítl (§ 243b odst. 2, část věty před středníkem, o. s. ř.).